

6

Təbiət

Şagird kitabı

I hissə

Maia Bliadze • Rusudan Axvlediani

Qrif, 2018-ci ildə Gürcüstan Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi tərəfindən verilmişdir.

MÜNDƏRICAT

TƏBİƏTİ ÖYRƏNMƏ METODLARI..... 5

1. Müşahidə	7
2. Ölçmə	12
3. Sınaq və eksperiment	19
4. İnformasiyanın işlənilib hazırlanması	22
5. Modellər	27
LAYIHƏ. Qalıqların rekonstruksiyası – qruplarla iş	32

MADDƏLƏRİN XASSƏLƏRİ..... 34

6. Maddələr bizim ətrafımızda	35
7. Maddələrin xassələri	38
8. Aqrekat halı.....	42
9. Maddələrin aqrekat halının dəyişməsi	46
10. Fiziki və kimyəvi hadisələr	49
11. Orqanizmlər üçün zəruri maddələr	52
12. Təhlükəli maddələr	57
13. Maddələr, insan və mühit	61
14. Kimyəvi yanıt və zəhərlənmə	66
TƏDQIQAT	
APAR. Məişət tullantıları ətraf mühitin vəziyyətinə və insanların sağlamlığına təsir göstərirmi?	68

3

MADDƏLƏR VƏ QARIŞIQLAR..... 72

- 15. Saf maddələr və qarışıqlar 73
- 16. Hansı qarışıqlar mövcuddur? 76
- 17. Maddələrin ayrılması 78

TƏDQIQAT

- APAR. Maddələri qarışıqlardan necə ayıraq? 83

4

İNSAN ORQANİZMİ..... 84

- 18. İnsan bədəninin hissələri..... 85
- 19. Skelet və əzələlər 88
- 20. Travmalar zamanı ilk yardım 91
- 21. Qanı nə hərəkətə gətirir 94
- 22. Nəfəsalma 98
- 23. Nəfəsalma tezliyi 101
- 24. Tütünün zərərli təsiri 103
- 25. Qidanın həzm olunması 106
- 26. Sağlam qidalanma 109

- TƏCRÜBƏ. Sağlam qidalanma üzrə gündəlik pəhrizin tərtib edilməsi 111

Lüğət 113

Əlavələr 121

1 FƏSİL

TƏBİƏTİ ÖYRƏNMƏ METODLARI

BURADA ÖYRƏNƏCƏKSƏN:

- Təbiətşünaslığı hansı metodlarla öyrənirlər;
- İnformasiya toplamaq üçün müxtəlif mənbələrdən necə istifadə edəcəyini;
- Tədqiqatı necə planlaşdırmağı və keçirməyi.

BACARACAQSAN:

- Təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmək üçün tədqiqat keçirməyi;
- Müxtəlif cihazlar vasitəsilə ölçmələr keçirməyi;
- Əldə edilmiş informasiyanı işləyib hazırlamağı və müxtəlif şəkildə təqdim etməyi;
- Nəticələri təhlil etməyi və nəticə çıxarmağı.

MÜŞAHİDƏ

YADINA SAL

1. Elm nədir və təbiəti elmin hansı sahələri öyrənirlər?
2. Təbiəti öyrənərkən alimlər hansı metodlardan istifadə edirlər?
3. Hansı tədqiqat cihazlarını tanıyırsan?
4. Müşahidə metodu nədə istifadə edilir?
5. Müşahidələri necə aparaq və müşahidə zamanı nəyi nəzərə almalıyıq.

Əgər müşahidə metodları barədə çox bilmək istəyirsənsə aşağıdakı video filmə bax.

<https://www.youtube.com/watch?v=qAJ8IF4HI20>

Müşahidə kainatın tanınması üsullarından biri və təbiətin öyrənilməsinin əsas metodudur. Müşahidə aləm barəsində informasiya alınması imkanını verir. Bu metod cisimlər, hadisələr, proseslər üzərində müşahidə aparmaq və informasiya toplamaqda tətbiq olunur. Nəticələri müşahidə gündəliyində qeyd edirlər və təhlil edirlər.

MÜŞAHİDƏ 1

BALIĞIN NƏFƏSALMASI

Sən artıq bilirsən ki, balıq qəlsəmələri ilə nəfəs alır. Müşahidə edə bilərsən, suda mövcud olan oksigenin miqdarı balığın nəfəsalma tezliyinə necə təsir göstərir.

Zəruri material: akvarium və yaxud şüşə qab, akvarium balığı, saniyəölçən, balıq tutmaq üçün kiçik tor, qaynamış, soyumuş su ilə dolu banka, sorucu çubuq.

Gedişat:

Sınağın hər bir mərhələsinə başlamadan əvvəl cədvəlin müvafiq qrafasına öz ehtimalını və onun əsaslandırılmasını daxil et.

I mərhələ – akvariumda balığı müşahidə et və saniyəölçən nəfəsalma tezliyini say (bir saniyədə qəlsəmənin açılması miqdarı). Göstəricini cədvəlin müvafiq qrafasına daxil et;

II mərhələ – Ehtimal et, qaynamış, soyuq suya keçirildikdən sonra balığın nəfəs almasının tezliyi necə dəyişəcəkdir. Ehtimalı yoxla: balığı qaynamış soyuq sudan bankaya keçir, müşahidə et və onun nəfəsalma tezliyini hesabla;

Balıq torla keçirmək

MÜŞAHİDƏ 1

III mərhələ – Sənin fikrincə, əgər həmin suyu karbonla zənginləşdirsək, balığın nəfəsalma tezliyi necə dəyişəcəkdir? Ehtimalı cədvələ yaz və yoxla;

Bankaya sorucu çöp sal və 8-10 dəfə üfür. Sonra verilmiş vaxtda yenə balığın nəfəsalma tezliyini hesabla, nəticələri yaz və nəticə çıxar.

IV mərhələ – balığı ehtiyatla akvariuma qaytar. Mülahizə yürüt, bu halda nəfəsalma tezliyi necə dəyişəcəkdir. Öz ehtimalını yoxla. Alınmış göstəriciləri cədvələ yaz.

Əgər müşahidə metodları barədə çox bilmək istəyirsənsə aşağıdakı video filmə bax.

MƏRHƏLƏ	BALIĞIN MÜHİTİ	EHTIMAL	SƏNİN EHTIMALIN NƏYƏ ƏSASLANIR	NƏFƏSALMA TEZLİYİ	NƏTİCƏ
I	Akvarium suyu				
II	Qaynanmış soyumuş su				
III	Üfrüldükdən sonra həmin su		NÜMUNƏ		
IV	Akvariumun suyu				

Sənin göstəricilərini öz sinif yoldaşlarınkı ilə müqayisə elə.

Suala cavab ver və nəticə çıxart:

Suda oksigenin miqdarı balığın nəfəsalma tezliyinə necə təsir göstərir?

MÜŞAHİDƏ 2

Uzun əsrlər bundan əvvəl imza ata bilməyən insanlar sənəddə öz baş barmaqlarının izini qoyurdular. Baxmayaraq ki, bütün insanların barmaqlarının izi tamamilə bir-birlərindən fərqlidir, onun ən dəqiq- səhsiz sübut kimi istifadə olunması yalnız 1892-ci ildən başlanmışdır. 1880-ci ildə elmi jurnalda məqalə dərc olundu, hansında ki insanların identifikasiyası üçün barmaq izlərindən istifadə olunmasına aid idi. Bu məqaləyə cavab olaraq Benqal inzibati orqanının əməkdaşları Ser Uiliam Fərşel belə bir açıqlama verdi ki, o belə bir sistemi artıq məhbusların şəxsiyyətinin müəyyənləşdirilməsində istifadə edirdi. Bundan sonra məsələnin elmi tədqiqatı başlandı ki, buna da ingilis alimi Ser Fransis Qalton başçılıq edirdi. O belə bir nəticə çıxartdı ki, barmağın izi təkrarolunmazdır və həm də əbədidir, nəsilliklə bir-birinə ötürülmür və hətta identik əkilərin də fərqli barmaq izləri olur.

MÜŞAHİDƏ 2

Bu kəşfin əsasında 1892-ci ildə kriminal məhkəmə barmaq izini ən etibarlı sübut hesab etdi, çünki bir nəfər müqəssiri tutmaq və ona qarşı ittiham irəli sürmək yalnız bundan sonra mümkün oldu, çünki onun qanlı barmaq izini qapının çərçivəsində tapmışdılar.

Zəruri material: mürəkkəb ilə hopdurulmuş süngər, ağ əl dəsmalı və yaxud quruducu kağız, lupa, metil spirti.

Gedişat:

1. Lupa ilə barmaqlarının uclarına diqqət yetir. Yəqin görəcəksən ki, onlarda xətlər vardır;
2. Baş barmağını şəkildə göstərilədiyi kimi ağ rəngli əl dəsmalına (yaxud qurulayıcı kağıza) bas. Barmağı əvvəlcə sağ tərəfdən, sonra isə bir başa və axırda sol tərəfdən bas. Nəzərə al ki, kağızın ölçüsü, 3x3 sm-dən artıq olmalıdır. Nə gördüyünü təsvir elə? Sol əlinin baş barmağını əvvəlcə mürəkkəb hopdurulmuş süngərə bas, sonra isə ağ əl dəsmalına (yaxud da qurulayıcı kağıza);
3. Bu proseduru hər iki əlinin bütün barmaqları ilə təkrar et;
4. Prosedur başa çatdırıldıqdan sonra barmaqlarını metil spirti ilə təmizlə;
5. Lupa ilə öz barmaqlarının izlərinə diqqət yetir. Təsvir elə, nə gördün. Eyni cürdür, yoxsa fərqli? Baş, şəhadət və orta barmaqların izlərini bir-biri ilə müqayisə et. Bu barmaqların izlərində xətlərin miqdarını hesablamağa çalış. Hansı izdə bu xətləri yaxşı görürsən?
6. Özünün barmaqlarının izlərini sənin dostlarının barmaqlarının izləri ilə müqayisə et.

Nəticə çıxart.

MÜŞAHİDƏ 3

Zəruri material: fotoaparat, müşahidə gündəliyi.

Gedişat:

Müşahidə yerini elə seç ki, təbii (məs., çay, meşə, göl, bataqlıq və s.), eləcə də süni (məs., su anbarı, bağça, park, kənd təsərrüfatı torpaqları, karyer) ekosistemlərini müşahidə edə biləsən;

Bütün mövsümlərdə seçilmiş obyektlərin foto şəkillərini çək;

Diqqət yetir, hər bir mövsümdə enliyarpaqlı və iynəyarpaqlı bitkilərin, eləcə də kolluqlar və ot örtüklərinin hansı dəyişikliklərə məruz qaldığını müəyyənləşdir.

MÜŞAHİDƏ 3

Göstəriciləri müşahidə gündəliyində qeyd elə;

Hər hansı bir təbii ekosistemdə 1-2 m² sahəsi olan yer seç, orada neçə növ bitki böyüdüyünü say və orada neçə növ böcək məskunlaşdığını müəyyənləşdir.

Göstəriciləri müşahidə gündəliyində qeyd elə.

Çalış, bitkilər və böcəklər arasında qarşılıqlı əlaqələri xarakterizə edəsən;

Bunu başqa ekosistemdə də təkrar et.

Alınmış göstəriciləri bir-biri ilə müqayisə et və nəticə çıxart;

Suallara cavab ver:

- Sənin mühitində hansı ekosistem daha çoxdur - təbii yoxsa süni?
- Sənin seçdiyən obyektə nə üçün ekosistem adı verilə bilər?
- Müxtəlif mövsümlərdə bu ekosistemdə cərəyan edən hansı növ dəyişikliklər barədə müşahidə aparmaq olar?

MƏŞĞƏLƏLƏR

- 1** İnsanlar tez-tez müxtəlif cinayətlərin açılmasında və təqsirkarın axtarış tapılmasında polislərə və kriminalistlərə kömək göstərirlər. 15 saniyə ərzində şəkllə diqqət yetir, sonra kitabı ört və mümkün qədər çox nişanə gördüyünü sadalamağa çalış, hansılar ki, polislərə təqsirkarı axtarış tapmaqda kömək edə bilər.

- 2** Müəyyənləşdir, aşağıda verilmiş müşahidə gündəlikləri və yaxud müşahidə təqvimi nədə istifadə oluna bilər.

A)

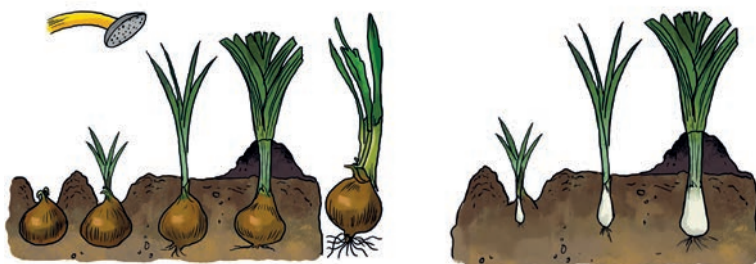
22.09	23.09	24.09	25.09	26.09	27.09	28.09
24°	24°	24°	23°	23°	24°	24°
12°	13°	11°	12°	12°	12°	11°

MƏŞĞƏLƏR

B)

TARİX	HAVANIN TEMPERATURU	QUŞLARIN SAYI	HANSI QUŞLAR UÇURLAR
29.11.2016	10	5	2 zığ-zığ, 3 sərçə
30.11.2016	8	4	2 zığ-zığ, 2 sərçə
2.12.2016	4	3	1 zığ-zığ, 2 sərçə
3.12.2016	2	3	1 zığ-zığ, 2 sərçə
4.12.2016	0	2	2 sərçə
5.12.2016	-3	4	2 zığ-zığ, 2 sərçə

C)

ÖLÇMƏ NÖMRƏSİ	TARİX	UZUNLUQ, SM	YARPAQLARIN MİQDARI
N1	15.03.2017	0	0
N2	30.03.2017	3	4
N3	10.04.2017	7	8

D)

BAZAR ERTƏSİ	ÇƏRŞƏNBƏ AXŞAMI	ÇƏRŞƏNBƏ	CÜMƏ AXŞAMI	CÜMƏ	ŞƏNBƏ	BAZAR
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

ÖLÇMƏ

YADINA SAL

1. Cismın uzunluğunu, kütləsini və həcmını nə ilə ölçürlər?
2. Uzunluğun, kütlənin və həcmın ölçü vahidinə nə deyilir?

Ölçmə təbiəti öyrənməyin əhəmiyyətli və dəqiq metodlarından biridir, hansından ki, müşahidə və eksperiment zamanı istifadə edirlər. Ölçmə proseduru vasitəsilə ölçüləsi obyektı hər hansı bir etalon ilə müqayisə etmək mümkün olur, bunun nəticəsində o, rəqəm əhəmiyyəti alır. Məhz ölçmə nəticəsində Yer kürəsinin, qitələrin, okeanların və dənizlərin sahələri, çayların uzunluğu, dağların hündürlüyü, çuxurların dərinliyi, maddələrin həcmi və sıxlığı və s. müəyyən edilmişdir.

Müşahidələrin nəticələrinin qeydə alınması iki cür mümkündür: söz şəklində və miqdarla. Birinci halda nəticələr sözlərlə və ya rənglərlə əks olunmuşdur. Məsələn yaşıl kisə daha ağırdır, nəinki- qırmızı kisə. Bu zaman deyirlər ki, müşahidə keyfiyyət xarakterlidir.

Müşahidə nəticələrinin əks olunmasına dair ikinci forma ölçməyə əsaslanır. Məsələn, göy kisə 70 kq çəkiyə malikdir və yaxud qırmızı kisənin uzunluğu 50 sm –dir. Gördüyünüz kimi, müşahidənin nəticəsi bu halda kəmiyyət göstəriciləri, konkret şəkildə isə rəqəmlərlə və ölçü vahidi ilə əks olunmuşdur. Məsələn, əgər sənin hündürlüyün 150 sm-dirsə, 150 boyun ucalığını göstərən rəqəmdir, sm-isə ölçü vahidi. Ölçü vahidi olmadan bu rəqəmin əhəmiyyəti yoxdur. Deyək ki, dostun sənə söyləyir, onun pul daxilına 1000 toplamışdı. Sən onu ola bilsin ki, çox varlı hesab edəsən, əslində isə bu 1000 bütünlüklə bir tetrilərdən ibarət olsun. Beləliklə, çox zaman ölçmə vahidləri daha çox əhəmiyyət kəsb edir, nəinki – rəqəmin özü.

Ölçülməsi mümkün olan hər şey fiziki kəmiyyətdir. Fiziki kəmiyyətin ölçülməsi o deməkdir ki, onu eyni cür kəmiyyətlə müqayisə edərkən, hansı ki, şərti olaraq vahidin eynisi kimi qəbul olunmuşdur. Fiziki kəmiyyətlər bunlardır: uzunluq, zaman, kütlə, sürət, həcm və s.

Fiziki kəmiyyət vahidlərinin toplusuna vahidlər sistemi deyilir. Müxtəlif ölkələrdə eyni cür fiziki kəmiyyətin müxtəlif vahidləri mövcud idi. Uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq məqsədilə, 1793-cü ildə ölçü vahidlərinin metrik sistemi yaradılmışdır. Sonralar onun əsasında SI, yəni Beynəlxalq Vahidlər Sistemi formalaşdı, hansından ki, bu gün də istifadə olunur.

Bu sistemdə uzunluğun ölçü vahidi kimi 1 m, zaman vahidi – 1 san, kütlə vahidi isə – 1 kiloqram.

FİZİKİ KƏMIYYƏT, CİHAZ VƏ VAHİDLƏR

FİZİKİ KƏMIYYƏT	ÖLÇMƏ CİHAZI ÖLÇMƏ	VAHİD VƏ ONUN QEYD OLUNMASI
Uzunluq	Metrlik və yaxud ölçü lenti 	Millimetr (mm), santimetr (sm), metr (m), kilometr (km)
Kütlə	Tərəzi 	Milliqram (mq), qram (q), kiloqram (kq), sentner (s), ton (t)
Həcm	Ölçü silindri 	Kubmetr (m ³)
Zaman	Saniyə ölçən, saat 	Saniyə (san), dəqiqə (dəq), saat (st)
Temperatur	Termometr 	Dərəcə (°C)

Əgər ölçü cihazlarına diqqət yetirsəniz, məsələn, xətkəşə, termometrə, menzurkaya və s., görərsiniz ki, onlarda ardıcılıqla cizgilər çəkilmişdir və onların bəzisinə rəqəmlər də yazılmışdır. Buna cihazın şkalası deyilir. Şkala üzərində əksərən ölçüləsi fiziki kəmiyyət vahidi qısaldılmış şəkildə yazılır. Şkalada iki cizgi arasındakı məsafəyə bölgü deyilir. Cihazın şkalasının ən kiçik bölgüsünün uyğun fiziki kəmiyyətin qiyməti bu cihazın bölgü qiyməti adlanır.

Bəzi ölçü cihazlarının rəqəmli şkalası vardır, bəziləri isə göstəricini ekranda əks etdirir.

Cihazın şkalasının düzgün oxunmasını bacarmaq olduqca əhəmiyyətlidir. Düzgün hesablama aparmaq üçün qaydaları oxu:

İlk növbədə müəyyən etməlisən, cihazın şkalasında hesablama haradan başlayır;

Şkalada iki ən yaxın cizgi tap, harada ki, fiziki kəmiyyətin qiyməti yazılmışdır. Ən böyük qiymətdən ən kiçik qiyməti çıx və alınmış rəqəmi cizgilər arasındakı bölgülərin sayına böl. Bu rəqəm fiziki vahidin adı ilə bərabər cihazın şkalasının bölgü qiymətidir.

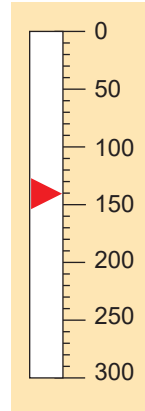
Müəyyənləşdir, şkalada ölçü göstəricisi harada yerləşir, məsələn, qırmızı ox.

Hesabla, hər hansı bir rəqəmdən ölçü göstəricisinə qədər neçə bölgüdür.

Hesabla, qeydin göstəricisi neçə vahidi göstərir.

MISAL

1. Şkalanın oxunmasına yuxarıdan aşağı başlamaq lazımdır, yəni 0-dan .
2. Gördüyün kimi 0-dan 50-yə qədər 5 bölgü yerləşir, yəni hər bir bölgü 10 vahidə uyğun gəlir. Beləliklə, bir bölgünün qiyməti 10 vahiddir.
3. Şəkildə qırmızı ox 100 bölgülü qeydin növbəti bölgüsünü göstərir, daha doğrusu isə 100 ilə 150 arasında yerləşir.
4. 100-dən sonra qırmızı oxa qədər daha 4 bölgü yerləşir, bu isə onu göstərir ki, əgər bir bölgü 10 vahidə bərabədirsə, buna müvafiq olaraq 4 bölgü 40 vahidə bərabər olacaqdır.
5. Beləliklə, qırmızı ox $100+40=140$ vahidi göstərir.

Fiziki vahidin mütləq dəqiq ölçülməsi qeyri-mümkündür. Düzgün ölçmə zamanı da dəqiqlik cihazın şkalasının bölümlərinin qiymətindən asılıdır. Cihazın bölgü qiyməti nə qədər aşağı olsa, ölçmə dəqiqliyi də bir o qədər çox olar.

Eyni ölçü cihazının müxtəlif ölçü şkalası olması mümkündür.

TƏCRÜBƏ

1. UZUNLUĞUN METRLƏ ÖLÇÜLMƏSİ

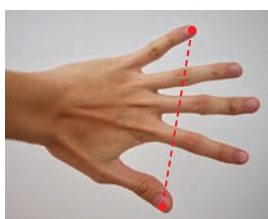
Zəruri material: metrlik və yaxud xətkəş

Gedişat:

Necə fikirləşirsən, sənin sağ və sol əllərinin baş və orta barmaqları arasında məsafə eynimi olacaqdır?

Sənin ehtimalını ölçmə ilə yoxla. Hər iki əlinin barmaqlarını aç və baş barmaq ilə orta barmaq arasındakı məsafəni ölç.

Nəticələri cədvələ daxil et.

OBJEKT	UZUNLUQ, SM
Sağ əl	
Sol əl	NÜMUNƏ

Sənin göstəricilərini öz sinif yoldaşlarının göstəriciləri ilə müqayisə et. Aydınlaşdır, kimin hamıdan iri, orta və kiçik əli vardır.

2. TEMPERATURUN TERMOMETRLƏ ÖLÇÜLMƏSİ

Zəruri material: Havanın və suyun temperaturlarını ölçən termometrlər, su, duz, buz.

Gedişat:

Ölç:

- A) Kölgədə və gündə havanın temperaturunu;
- B) İsti və soyuq suyun, buzlu suyun; duzlu və buzlu suyun temperaturlarını;
- C) Soyuducunun daxilində və buzxanasında temperatur.

Göstəriciləri cədvələ daxil et və nəticə çıxart.

YER/ OBJEKT	TEMPERATUR, DƏRƏCƏ
	NÜMUNƏ

MƏŞĞƏLƏR

- 1 Müəyyənləşdir, ətraf mühitdə mövcud olan obyektləri öyrənmək üçün hansı ölçmələr aparılır?
- 2 Şəkildə göstərilən ölçü cihazlarını sadala və izah et, onları hansı ölçmələrdə istifadə edirlər.

1

2

3

4

5

6

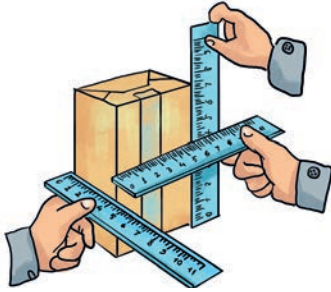
7

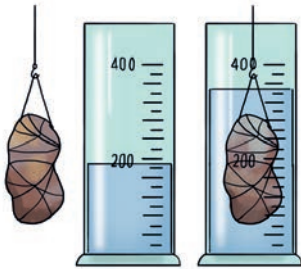
8

- 3 Şəkildə göstərilən ölçmə ilə nəyi müəyyənləşdirmək olar?

- 4 Şəkilə əsasən müəyyənləşdir, cismin həcmi nəyə bərabərdir.

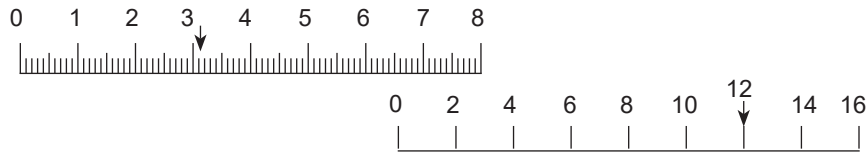
- 5 Aşağıda verilmiş vahidlərdən hansı ölçmələrdə istifadə olunur:
A) mm; B) m; C) san; Ç) ml; D) sm³; E) km.

MƏŞĞƏLƏR

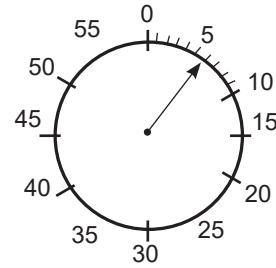
6 Hansı ölçmə nəticələri kəmiyyət göstəricisi şəklində verilmişdir:

- A) Qarpızın çəkisi 3 kq-dır;
- B) Qurbağanın 4 ayağı vardır;
- C) Süxur iri, çəhrayı rəngli kristallardan yaranmışdır;
- Ç) Maqnit mismarı cəzb edir;
- D) Maksimum temperatur $+28$ dərəcədir;
- E) Qışda hər gecə su donur;
- Ə) Məşq 1 saat davam etdi.

7 Şəkillərdə müxtəlif şkalalar verilmişdir. İzah et, onların hər biri nəyi göstərir və nə üçün belə düşündüyünü əsaslandır.

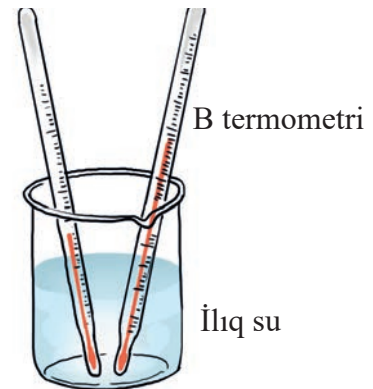
8 Şəkilə əks olunan saniyəölçən hansı vaxtı göstərir?

9 İçərisinə ilıq su tökülmüş stəkana iki – A və B termometrleri salınmışdır. Əgər termometrlərə diqqətlə baxsanız, görürsünüz ki, B termometrində qırmızı maye daha yuxarı qalxmışdır, nəinki A termometrində. Əslində isə hər iki termometr eyni temperaturu 40°C -ni göstərir.

Sənin fikrincə, nə üçün B termometrində qırmızı maye daha yuxarı qalxmışdır, nəinki A termometrində?

A termometri

10 Ölçü vahidlərini yadına sal və verilmiş vahidləri göstərilən vahidlərə çevir:

$$250 \text{ sm} = ? \text{ mm}$$

$$240 \text{ m} = ? \text{ sm}$$

$$5 \text{ kg} = ? \text{ q}$$

$$3 \text{ sT} = ? \text{ dəq}$$

$$7000 \text{ m} = ? \text{ km}$$

$$120 \text{ san} = ? \text{ dəq}$$